

deArchitect

jaargang 31, ten Hagen & Stam bv, september 2000

rechts: Berlinde De Bruyckere, paard in de boom, Lustwarande, Tilburg. Foto: Jeroen Musch
 onder: Winter & Hörbelt, toren van autolampen, Lustwarande, Tilburg. Foto: Jeroen Musch
 rechts: Architecten Bob 361, Meulestede Noord, Gent. Perspectief met politiebureau op de kop van Meulestede

rechterpagina
 boven: Architecten Bob 361, Maquette

Elk beeld ontsluit een eigen domein met verhalen. De Oude Warande houdt ze bijeen, maar verbindt ze niet op de manier die in de zeventiende en achttiende-eeuwse luthoven gebruikelijk was. Toen moesten de meestal mythologische beelden de conversatie op gang houden en aanleiding geven om eruditie aan de dag te leggen. Veel van de beelden in de Oude Warande sturen echter aan op belevissen en zetten pas daarna aan tot denken en praten.

Klazien Brummel

Lustwarande Pleasure garden, 19 augustus tot 15 oktober 2000. De Oude Warande, Tilburg (achter de Katholieke Universiteit Brabant), catalogus met plattegrond
 aanwz@informatie.nl, tel. 076-52716

Belevissen in het bos

Op een warme nazomerdag is het goed toeven onder het gebladerte van de Tilburgse Oude Warande. Het bos ligt vlak bij het centrum van Tilburg en omvat 60 hectare grond die door middel van geometrische padenpatronen in kwadranten is opgedeeld. Inmiddels behoort het bos aan alle Tilburgers. Om te voorkomen dat het populaire wandelbos in verval raakt, wordt het sinds 1989 stap voor stap gereconstrueerd. De organisatie van Fundament Foundation heeft de Oude Warande tijdelijk in een rijkgevoeld beeldenbos omgetoverd. Sinds 1993 organiseert deze stichting vanuit Breda tentoonstellingen van hedendaagse kunst in de openbare ruimte. De organisatie hoopt zich in de zeer nabije toekomst in Tilburg te kunnen vestigen en presenteert de tentoonstelling Lustwarande bij wijze van kennismaking. Aan deze tentoonstelling werken achttien kunstenaars mee. West 8 realiseerde een tijdelijke restauratie van het oorspronkelijke achthoekige en ruitvormige padenstelsels in twee van de vier kwadranten.

De genodigde kunstenaars hebben allemaal affiniteit met de natuur, de barokke traditie of met zinnelijkheid. Jan Fabre is bijvoorbeeld bekend van het operatheater, waarin de strenge, geometrische vormen van het ballet een belangrijke rol speelt. Daarnaast legt hij als beeldend kunstenaar een fascinatie voor verval, verrotting, dood en de wonderlijke wereld van

insecten aan de dag. Fortuyn/O'Brien laat zich al ruim een decennium inspireren door het artificieel karakter van de barokke omgang met de natuur. Voor Lustwarande maakte ze sprookjesachtige boudoirkussens van verschillende planten, die op een open plek tussen de bomen zijn gedrapeerd. Het Duitse duo Winter & Hörbelt maakt paviljoens die aan folies of aan kleine nutsgebouwen in de openbare ruimte doen denken. Hun bijdrage aan de tentoonstelling bestaat uit een rood oplichtende toren van autolampen, die diep in een dichtbegroeid dennenbos neergeplant is. Het is even zoeken of toevalig vinden gebalzen.

Ook als de band met de openbare ruimte of de natuur minder voor de hand ligt, zoals bij bijvoorbeeld Honoré d'O blijkt de Oude Warande voldoende inspiratie te bieden voor een passende bijdrage aan de tentoonstelling. Honoré d'O plantte een stapvoets ronddraaiende boom aan het uiteinde van een rij jonge, vers geplante bomen. Enig gevoel voor humor kan de kunstenaars niet ontzegd worden. Ook zijn er beelden die een gruwelijke schoonheid bezitten, zoals het met huid en haar beklede afgietsel van een paard dat hoog in een boom opgehangen is. Het beeld is van Berlinde De Bruyckere. Ofschoon de elegante houding van de gehangene doet denken aan een trapezeartiest, is het paard morddood. Het hangt op zijn kop als een berechte crimineel, juist op een heel dramatische plek die sterk aan een grafzerk doet denken.

Meulestede Noord structureren of differentiëren

De verstedelijking van Vlaanderen wordt gekenmerkt door spreiding van bebouwing, met als resultaat een hybride, door mensen gemaakt landschap. Kenmerkender dan de bebouwing zelf is de ruimte die in dit stadslandschap naar alle kanten wegloopt. Hiervan maken niet alleen de overvloedige verkeersruimtes, maar ook de nodige tussenruimtes en de verlaten gebieden deel uit. Om van dergelijke ruimtes iets te maken, moeten architecten over de nodige beeldingskracht beschikken. Meulestede ligt ten noorden van de binnenstad van Gent, op een schiereiland dat wordt omge-

ven door havens en kanalen. Hier liggen verschillende stedelijke fragmenten bij elkaar. Voor dit gebied schreef de gemeente Gent vorig jaar een prijsvraag uit, met als opgave de bouw van vijftig sociale woningen, een dienstencentrum met post- en politiekantoor en een kringloopcentrum. De ontwerpers moesten ook suggesties doen voor de inrichting van de buitenruimte, de verkeersafwikkeling en de energievoorziening. De jury onder leiding van architect Jo Crépain werd bijgestaan door een afvaardiging van de buurtbewoners. In twee rondes wees zij het ontwerp van An Fonteyne, Jitse van den Berg en Philippe Vlérin als winnaar aan en passeerde daarmee publieksfavoriet Architecten Bob 361.

Het winnende plan herstructureert de ruimtes tussen de bestaande woonblokken met gesloten bouwblokken bestaande uit rijtswoningen met achterliggende tuinen. Ook de derde en vierde prijswinnaars gaan de ongestructureerde leegte te lijf. In tegenstelling hiermee speelt Architecten Bob 361 expliciet in op de perifere conditie van Meulestede Noord. In hun ontwerpstrategie staat de open binnen- en buitenruimte centraal. De grote differentiatie aan bouwtypen oogt kwetsbaar en werd door de vakjury niet gewaardeerd. Toch lijkt deze strategie goed bruikbaar te zijn om in de Vlaamse nevelstad zinnige woongebieden te creëren.

Harm Tilman

Uitslag prijsvraag Meulestede Noord Gent. Eerste prijs: An Fonteyne, Jitse van den Berg en Philippe Vlérin (11), tweede prijs: Architecten Bob 361 (8), derde prijs: CCP architecten (6), vierde prijs: Karel Vandenhende, Sabine Vanmeirbeek en Jan Demyunq (10).

Grensverkenningen

Deze zomer schreef de Vlaamse overheid voor de eerste keer een open oproep uit. Belgische en andere Europese architecten konden zich aanmelden voor 25 overheidsopdrachten op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur. Ondanks het ongelukkige tijdstip waren eind augustus ruim 250 aanmeldingen binnen. Naast Belgische hebben voornamelijk Nederlandse en verder Franse en Italiaanse architecten belangstelling getoond. Over een half jaar volgt een tweede oproep. Binnen het door de Vlaamse Bouwmeester bOb van Reeth op te zetten architectuurbeleid is het een belangrijke stap om de kwaliteit en de efficiency van de opdrachtverlening te verhogen. Jaarlijks stelt de Vlaamse overheid een lijst met projecten op waarvoor architecten belangstelling kunnen tonen. De oproep met de bijbehorende lijst wordt gepubliceerd in de officiële organen en in enkele architectuurtijdschriften. Een commissie onder leiding van Van Reeth selecteert steeds vijf kandidaten die tegen vergoeding van een honorarium voorstellen indienen. Hiermee wordt voldaan aan de in de Europese wetgeving vastgelegde verplichting tot competitie, terwijl de Bouwmeester met zijn team toch de regie in eigen handen houdt.

De Vlaamse werkwijze komt grotendeels overeen met de door Wytze Patijn al eerder in Nederland ingevoerde procedure. Een verschil is dat de Vlaamse overheidsinstanties op basis van vrijwilligheid meedoen. Zij hebben de mogelijkheid later alsnog een andere architect te kiezen. Aangezien de opdrachtgever deel uitmaakt van de selectiecommissie, verwacht men op dit punt evenwel geen problemen. Overigens kan een conflict over de architectenkeuze zich ook in Nederland voordoen. Hans Ruijsenaars heeft de prestigieuze opdracht voor de verbouwing van het Rijksmuseum immers moeten afstaan, omdat de museumdirecteur een andere, tot op heden nog onbekende voorkeur heeft.

In beide landen maakt de open oproep deel uit van het architectuurbeleid. De vraag is of hierbij uitsluitend de kwaliteit van de architectuur een rol speelt. Moet de geregisseerde architectenkeuze de mogelijkheid voor jonge architecten stimuleren of moet ze bepaalde genres in de architectuur beschermen en stimuleren? Moet de procedure de eigen nationale architectuurprofielen, of is de nationaal georganiseerde architectenkeuze slechts een opstapje naar het ontstaan van een echte Europese opdrachtenmarkt, waarbij nationaliteit geen rol meer speelt? Staat het nationalisme op de voorgrond of de ontwikkeling van een globale cultuur?

In dit spanningsveld lossen de nog steeds grote verschillen tussen Vlaanderen en Nederland langzaam op. Vlaamse architecten hebben vele opdrachten in Nederland en langzamerhand steken ook Nederlandse architecten de grens over. Kees Christiaanse won onlangs een prijsvraag in Leuven en WYRD werkt aan een omvangrijk project nabij Antwerpen *cs*. In deze onderlinge wisselwerking speelt het gevoerde architectuurbeleid een stimulerende rol. Wellicht ook vanwege de wederzijdse affiniteit tussen de huidige bouwmeesters. Even belangrijk als het openbreken van de opdrachtenmarkt is de uitwisseling van ideeën en vakkennis. Internationalisering is immers geen strikt economisch proces.

Janny Rodermond

Vormgevingsinstituut moet deuren sluiten

Het Nederlands vormgevingsinstituut dreigt per 31 december haar deuren te moeten sluiten. Dan beëindigt het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen op advies van de Raad van Cultuur de subsidie. Al vanaf de oprichting in 1993 heeft het instituut geworsteld met verouderde beleidsuitgangspunten. De veranderingen binnen de discipline gingen snel, terwijl nieuwe media en internationalisering opgang deden en het 'Dutch Design' zichzelf prima leek te kunnen bedruppen. 'Stiekem' sleutelde het kleine instituut aan een nieuw beleid, dat het departement pas achteraf goedkeurde. Het instituut manifesteerde zich als internationale broedplaats van nieuwe ideeën om langs deze weg de mainstream te beïnvloeden en het algemene denken over vormgeving te veranderen.

Deze eigen invulling van het beleid viel niet bij iedereen in goede aarde. Het instituut werd gezien als elitair en gesloten. Daarnaast waren de resultaten van de gekozen werkwijze soms moeilijk meetbaar. De Raad van Cultuur blijkt dit wantrouwen in zijn meest recente advies te delen. Hij bevestigt het feit dat de oorspronkelijke doelstellingen achterhaald zijn, maar gaat voorbij aan de veranderingen die het instituut heeft ingezet. De raad adviseert de oprichting van een nieuw instituut waarmee kostbare tijd en kennis verloren lijkt te gaan. Het departement is immers niet bereid om na 31 december een doorstart te maken met het Vormgevingsinstituut. Ondanks de vage plannen lijkt men opnieuw aan te sturen op een breed algemeen instituut met de vrij overbodige taak van 'makelaar' voor het Nederlandse Design. Het bestuur lijkt zich bij deze zienswijze te hebben aangesloten. In